

Інтереси боржника гарантуються тим, що в руках у нього знаходиться вексель. Інтереси кредитора захищені тим, що копія може бути індосована і авальована в тому ж порядку і з тими ж наслідками, що й оригінал (ст.67 Уніфікованого закону).

У випадку будь-яких затримок в оплаті векселя кредитор має право вимагати, а боржник зобов'язаний вручити оригінал векселя законному держателю копії. Якщо ж він відмовляється це зробити, нотаріус посвідчує протестом, що оригінал не був переданий, незважаючи на вимогу.

Після цього кредитор може здійснювати права регресу проти зобов'язаних осіб, в тому числі опротестувати копію векселя в неплатежі, звертатися в суд і надавати копію.

Слід також сказати, що пропозиції щодо використання декількох екземплярів векселя, які висувались в літературі, не в повній мірі відповідають інтересам учасників ділового обороту¹.

Так, по-перше, ст.64–66 Уніфікованого закону, що регулюють множинність екземплярів, не застосовуються до простих векселів, на відміну від норм про копії (ст.77 Уніфікованого закону). По-друге, вексель в кількох екземплярах складає векседавець при видачі векселя, а копію робить сам векселедержатель, тобто він вільний у своїх діях і не залежить від боржника.

Можна дійти висновку, що Уніфікований закон ставить копію на один рівень з оригіналом векселя і навіть надає їй переваги, оскільки якщо на оригіналі векселедержатель перед врученням його боржнику зробив після останнього індосаменту застереження “починаючи звідси, індосування дійсне лише на копії” або інше рівнозначне застереження, індосамент, поставлений після цього на оригіналі, є недійсним (ст.68 Уніфікованого закону).

На мою думку, запропонований спосіб не потребує особливих затрат, але дозволить сторонам відноситись з більшою довірою один до одного.

Література

1. Ефимова Л. Очерк вексельного права. Вексель и вексельное обращение в России. – М., 1996.

¹ Ефимова Л. Очерк вексельного права. Вексель и вексельное обращение в России. – М., 1996. – 54 с.

*Безклубий Т.А.,
доцент кафедри цивільного права
Київського національного університету
ім. Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВЕКСЕЛЬНОГО КРЕДИТУ

Одним з ефективних, але досить складних фінансових інструментів, що застосовується банківськими установами є вексельне кредитування. Сутність вексельного кредиту полягає в тому, що відстрочення сплати грошей надається на умові використання в кредитних відносинах векселя.

У спеціальній літературі вексельне кредитування ототожнюється з банківською операцією по врахуванню (дисконту) векселів і видачі позичок до запитання під забезпечення векселів.¹ Операції банків з векселями регламентуються Положенням «Про операції банків з векселями», затвердженим постановою Правління Національного банку України від 28 травня 1999 року із змінами та доповненнями, затвердженими постановою Правління НБУ від 23 вересня 1999 року.²

Зокрема в цьому положенні зазначається, що серед інших, банки можуть здійснювати кредитні операції - операції, що супроводжуються наданням або залученням грошових коштів проти векселів або під забезпечення векселями. Кредитні операції поділяються на активні (врахування векселів, надання кредитів під заставу векселів) та пасивні (переврахування придбаних векселів, одержання кредитів під заставу векселів).

Надання банком кредитів під заставу векселів - один з видів вексельного кредиту. Зокрема М.Я. Скотарь, О.О. Качан, зазначають, що до вексельного кредиту відноситься операція банку по видачі позички до запитання під забезпечення векселів.³

Проте існують і інші точки зору з цього приводу. Так, російський вчений В.О.Белов зазначає, що під заставу векселів зовсім не обов'язково повинен надаватися кредит по спеціальному позичковому (активному поточному) рахунку до запитання. Цілком можливо прийняття в заставу векселів з видачею традиційного кредиту (одночасно всієї суми) за простим позичковим рахунком на строк, а не до запитання⁴.

Надання кредиту банком під заставу векселів здійснюється на загальних принципах банківського кредитування. Особливістю цього виду кредитування є порядок надання, зберігання та реалізації застави, якою є векселі.

Прийняття векселів у заставу банк здійснює на підставі укладеного з векселедержателем – позичальником договору застави, в якому також встановлюється місце зберігання заставлених векселів. На векселях пред'явник зобов'язаний виконати заставний або передавальний іменний чи бланковий індосамент, навіть якщо останній індосамент бланковий або на пред'явника. Вид індосаменту встановлюється договором застави. Банку надається право вимагати, щоб позичальник вчинив саме передавальний індосамент.

За заставним індосаментом банку передаються права на пред'явлення до платежу та одержання платежу за векселем; на здійснення протесту в разі несплати чи часткової оплати векселя; на звернення з позовом про стягнення належної суми платежу до зобов'язаних за векселем осіб.

Банки можуть надавати надійним клієнтам спеціальні кредити строком до запитання (онкольні кредити) під заставу векселів.

Вексель може бути переданий у заставу згідно з відповідним договором шляхом:

- 1) здійснення заставного індосаменту і передаванням його заставодержателю;
- 2) здійснення іменного індосаменту на користь заставодержателя чи бланкового індосаменту та передаванням векселя на зберігання у депозит державної нотаріальної контори, приватного нотаріуса чи банку;
- 3) здійснення іменного чи бланкового індосаменту і передаванням векселя заставодержателю;
- 4) простого передавання векселя на зберігання в депозит державної нотаріальної контори, приватного нотаріуса чи банку без вчинення на користь заставодержателя будь-якого індосаменту;
- 5) простого передавання векселя на зберігання заставодержателю без вчинення на його користь будь-якого індосаменту.

Договір надання кредиту під заставу векселів може містити положення, що стосуються специфіки застави, зокрема такі, як право банку при потребі звертати на погашення боргу суми, що надходять в оплату прийнятих у заставу векселів; право банку дозволяти позичальнику за його ініціативою замінювати одні векселі до строку їх оплати іншими.

Звернення стягнення на заставлені векселі у разі неналежного виконання позичальником своїх зобов'язань за кредитом банк здійснює у порядку, передбаченому договором застави та чинним законодавством. Звернення банком стягнення на заставлені векселі може бути здійснене

шляхом пред'явлення векселя до платежу зобов'язаній особі, якщо вексель одержаний за заставним або передавальним індосаментом; продажу, якщо вексель одержаний за передавальним індосаментом.

В практиці банківської діяльності найбільш поширеними серед кредитних операцій є врахування векселів. Врахування векселів належить до одного з видів вексельного кредиту.

Операція банку по врахуванню векселів (дисконтна операція) полягає в тому, що банк надає векселедержателю кредит, купуючи у нього вексель до настання строку платежу за ціною, яка є меншою за вказану на векселі на розмір врахування (дисконту). Звідси випливає, що враховані можуть бути лише векселі, які мають строк.

Так, в Положенні "Про операції банків з векселями" зазначається, що врахування векселів є формою кредитування банком суб'єкта господарювання шляхом придбання векселя до настання строку платежу за ним зі знижкою (дисконтом) за грошові кошти з метою одержання прибутку від погашення векселя в повній сумі.⁵ Враховуючи вексель, банк тим самим надає векселедержателю-пред'явнику строковий кредит. Як правило, можуть бути враховані векселі, з терміну яких є можливість точно визначити строк платежу,

Кредит у формі врахування векселів надається шляхом:

- перерахування на поточний рахунок пред'явника у строк, встановлений у договорі про врахування;

- оплати кредиторської заборгованості пред'явника за умови подання документів, що підтверджують наявність такої заборгованості. У цьому разі банк перераховує кошти на поточний рахунок відповідного кредитора пред'явника у порядку, встановленому чинним законодавством та нормативними документами НБУ.

До різновидів врахування належить безоборотне врахування і врахування з реверсом, які відрізняються від звичайного врахування порядком і обсягом відповідальності векселедержателя-пред'явника.

Безоборотне врахування - це врахування, за якого пред'явник векселя вибуває з числа зобов'язаних за векселем осіб, що здійснюється шляхом вчинення пред'явником в тексті індосаменту безоборотного застереження або шляхом передавання банку векселя пред'явником без вчинення індосаменту, якщо останній індосамент бланковий або на пред'явника. Банкам доцільно використовувати цей різновид врахування у разі врахування короткострокових векселів при безумовній впевненості в кредитоспроможності платника за векселем або можливості переврахувати (продати) вексель.

Врахування з реверсом - різновид врахування, за якого пред'явник дає банку позавексельне зобов'язання викупити враховані векселі до настання строку їх оплати або при настанні чи ненастанні певних обставин. Від звичайного врахування цей різновид врахування відрізняється тим, що платіж за векселем виконує не безпосередньо зобов'язана за векселем особа - платник, а пред'явник, який підписує реверс і викупує вексель. Реверс - це письмове зобов'язання пред'явника викупити векселі до настання їх строку або при настанні чи ненастанні певних обставин. Банкам рекомендується використовувати цей різновид врахування у разі врахування довгострокових векселів - при ймовірності підвищення процентних ставок на ринку та при сумнівах у кредитоспроможності платника за векселем або можливості переврахувати вексель. Тут важливо, щоб не виникало сумнівів щодо платоспроможності особи, яка підписує реверс.

В російській науковій літературі виділяють ще так званий векседавницький кредит. Вексель виписується не тільки самим боржником (тобто позичальником в кредитних правовідносинах), а й банком. Під векседавницьким кредитом прийнято розуміти угоду між кредитором та позичальником про видачу першим кредиту останньому шляхом передачі або підвищення ліквідності обумовлених договором векселів.

Такий вид кредиту обґрунтовує російський вчений А. Макеев в своїй науковій статті. Проте він зазначає, що висновок про право на існування операції векселедавницького кредиту можна зробити лише аналізуючи зміст конкретних договорів, які оформлюють дані операції.⁶

Враховуючи зазначені аспекти вексельного кредитування, можна зробити певні висновки.

По-перше, не слід розглядати в якості вексельного кредиту будь-які кредитні відносини, в яких тим чи іншим чином використовуються векселі. Тому, відповідно до існуючої думки українських науковців, до вексельного кредиту слід відносити певні операції банків з векселями, як то врахування векселів та надання кредитів під забезпечення векселями. Такі операції регулюються чинним законодавством України в галузі банківської справи та належать до активних кредитних операцій банків з цінними паперами.

По-друге, дещо суперечливою виявляється думка з приводу того, що поряд з врахуванням векселів, вексельним кредитом є тільки надання позик до запитання під забезпечення векселів. Адже ні законодавство, ні практика не встановлюють такого обмеження. Це може бути не тільки позика до запитання, але й позика на певний строк. Позики до запитання це особливий вид кредитування і називається онкольним кредитом.

По-третє, слід зазначити, що деякими авторами виділяється ще один різновид вексельного кредиту, так званий векселедавницький кредит, суть якого відрізняється від суті операцій врахування векселів та надання кредиту під забезпечення векселів.

¹ Банківське право України: Навч. посібник / За заг. ред. А.О. Селіванова. – К.: Ін Юре. – 204 с.

² Див.: «Про затвердження Положення про операції банків з векселями» Постанова Правління НБУ від 28.05.99 р. // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 1999. – № 7. – 54 с.

³ Див.: Банківське право України: Навч. посібник / За заг. ред. А.О. Селіванова. – К.: Ін Юре, 2000 та Качан О.О. Банківське право: Навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2000.

⁴ Див.: Белов В.А. Практика вексельного права. – М.: ЮрИнфоР, 1998. – 181 с.

⁵ Див.: «Про затвердження Положення про операції банків з векселями» Постанова Правління НБУ від 28.05.99 р. // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 1999. – № 7. – 54 с.

⁶ Див.: Макеев А. Когда вексель лучше денег // Экономика и жизнь: Ваш партнер. – 1994. – № 41. – 19 с.

*Ленех С.М.,
асистент кафедри цивільного права
та процесу Львівського національного
університету ім. Івана Франка*

УСТУПКА ВИМОГИ І ПЕРЕВІД БОРГУ В КРЕДИТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАННЯХ

Нереміна сторін в кредитному зобов'язанні як один із ефективних способів повернення позичених грошей відбувається в порядку часткового (сингулярного) правонаступництва на засадах, визначених главою 17 ЦК України.

Наявність спеціальних вимог закону до кредитодавця, дискусійний характер окремих аспектів застосування до кредитного зобов'язання уступки вимоги та переведу боргу обумовлюють необхідність обговорення та більш чіткого однозначного врегулювання цих питань.

Щодо уступки права вимоги кредитором Олійник О.М. вважає, що “у даному випадку така можливість відсутня, або, іншими словами, кредитор у кредитній угоді може бути замінений на іншого кредитора лише в тому випадку, коли новий кредитор теж є банком або іншою кредитною